

Examination of Middle School Students' Levels of Cyberbullying in Some Dimensions

Assoc. Prof. Dr. Bayram Gökbulut

Zonguldak Bülent Ecevit University - Türkiye

ORCID: 0000-0002-7218-5900

bayramgokbulut@hotmail.com

Ceren Akbaş (Teacher)

Ministry of Education - Türkiye

ORCID: 0009-0006-4595-1581

ceren__erbay@hotmail.com

Abstract

With the advancements in technology, peer bullying has taken on a new dimension and transformed into cyberbullying. This study aimed to examine the cyberbullying and cyber victimization levels among middle school students. The research was conducted with students attending a public middle school in the Western Black Sea Region during the 2021-2022 academic year. The study sought to identify differences in cyberbullying and cyber victimization experiences based on gender, grade level, internet usage duration, and internet usage purpose. Additionally, the study investigated the relationships between cyberbullying and cyber victimization. Data were collected from 519 middle school students using the "Peer Bullying Scale". According to the data analysis results, it was seen that middle school students were bullied most frequently in terms of "forcing them to leave the chat room or game site" and in the least in terms of "preventing e-mails from coming by filling their e-mail boxes". In terms of bullying, it was seen that the highest rate was "Forcing to leave the chat room or game site" and the lowest was "Deliberately sending infected e-mails". Male students showed a higher tendency for cyberbullying compared to female students. Moreover, as grade level and internet usage time increased, cyberbullying and cyber victimization cases also increased. Students who used the internet for entertainment and social media purposes exhibited higher tendencies for cyberbullying and cyber victimization compared to those who used it for educational purposes. There was a positive moderate-level relationship between students' cyberbullying and cyber victimization experiences. To prevent cyberbullying, students can be provided with education on this matter, and the gender factor should also be taken into account during the education process.

Keywords: Cyber bullying, Virtual victim, Social media, Problematic internet use

**E-International
Journal of Educational
Research**

Vol: 14, No: 5, pp. 109-127

Research Article

Received: 2023-08-02

Accepted: 2023-09-17

Suggested Citation

Gökbulut, B. & Akbaş, C. (2023). Examination of middle school students' levels of cyberbullying in some dimensions, *E-International Journal of Educational Research*, 14 (5), 109-127. DOI: <https://doi.org/10.19160/e-ijer.1336942>

Extended Abstract

Problem: Internet has become an integral part of our lives every passing day and is being used more frequently by young people. Alongside the widespread use of the internet, it brings along certain risks, one of which is cyberbullying 9carried out through electronic devices such as mobile phones or the internet (Iranzo et al., 2019; Smith, 2008). Bullying is defined as intentionally aggressive behavior, repeated over time, by a group or individual against a victim who cannot easily defend themselves (Olweus, 1993). Cyberbullying, on the other hand, is conducted using digital technologies. It is a form of violence that aims to intentionally hurt or harm someone using information and communication technologies (Akça & Sayımer, 2017). Cyberbullying involves intentionally and repeatedly harming others through the use of computer, mobile phone, and other electronic devices (Hinduja & Patchin, 2009; Smith et al., 2008). Cyberbullying can also involve publishing inappropriate images of the victim online without their consent (Lam vd., 2018). One of the most significant threats to our children is cyberbullying. Cyberbullying takes place through various means, such as emails, mobile phone messages, multimedia messages, instant messaging, defamatory blogs, personal websites, and online personal voting sites (Belsey, 2019). While cyberbullying shares characteristics of intentionality and repetition with traditional bullying, it differentiates itself through anonymity and the virtual environment (Martínez-Monteagudo, Martínez-Monteagudo & Delgado, 2023). Cyberbullying can occur anytime and anywhere (Belsey, 2019). In the global network created by the internet, cyberbullying transcends national borders and poses a significant threat to children worldwide. Cyberbullying in adolescents leads to depression, anxiety, and anger (Fisher et al., 2016). While cyberbullies exhibit aggressive behaviors, cyber victims may experience stress, depression, and even suicidal thoughts (Garaigordobil & Machimbarrena, 2019; Gonzalez-Cabrera et al., 2019; Iranzo et al., 2019; Kowalski, 2014; Tokunaga, 2010). Victims of cyberbullying can be targeted at any time through their mobile phones, emails, and instant messaging applications, in contrast to traditional bullies whose actions usually stop when the victim returns home from school (Tokunaga, 2010). While the identity of traditional bullies is known, cyberbullies can hide their identities (Belsey, 2019) and craft harassing messages carefully (Beran & Li, 2007). Often, society perceives bullying primarily as physical bullying, neglecting the significance of cyberbullying. However, cyberbullying poses significant risks to children and adolescents. To combat cyberbullying, teachers, parents, and community members must work together to develop preventive policies (Agatston, Kowalski & Limber, 2007; Varjas, Henrich & Meyers, 2009). At this point, parents, teachers, police officers, and members of society need to keep up with technological advancements to prevent cyberbullying (Patchin & Hinduja, 2006). A student can be both a cyberbully and a cyber victim, as well as both a traditional bully and a cyberbully. Experiencing bullying at school and in the virtual environment can lead to negative effects such as psychological issues, concentration problems, academic decline, and absenteeism (Beran & Li, 2007). Due to various concerns, children and adolescents who fall victim to cyberbullying tend to avoid seeking help, leading to the underrecognition of cyberbullying cases and a lack of necessary preventive measures (Huang & Chou, 2010). Cyberbullying is associated with problematic internet use (Kircaburun et al., 2018). With the increasing number of internet users, it is likely that cyberbullying cases will also rise in the future. Although there is a significant need for individuals to identify ways to protect themselves from cyberbullying (Doane et al., 2016), evaluation studies on prevention programs for cyberbullying are limited (Doane, Kelley & Pearson, 2015). Bullying victims tend to avoid seeking support for various reasons, and there are deficiencies in preventing bullying behaviors, which is a serious intercultural issue (Huang & Chou, 2010). In the future, understanding the cyberbullying and cyber victimization status of students is essential for creating a healthier society. This study aimed to determine the cyberbullying and cyber victimization status of students in middle school. To achieve this goal, data obtained from students attending a public middle school in a district of the Western Black Sea region were used to answer the following questions:

1. What are the levels of cyberbullying/cybervictimization among middle school students?
2. Do the cyberbullying/cybervictimization status of middle school students vary according to gender, grade level, frequency of internet use, and purpose of internet use?
3. Is there a relationship between cyberbullying and cybervictimization among students?

Method: The study utilized the quantitative research method with the survey design, aiming to determine the levels of cyberbullying (bully-victim) among middle school students. In this study, using

the survey design, the cyberbullying and cybervictimization levels of middle school students were described. The differences between middle school students' cyberbullying and cybervictimization levels and the variables of gender, grade level, daily internet usage time, and purpose of internet use were examined. The relationship between students' cyberbullying and cybervictimization status was also investigated.

The population of the study consisted of middle school students attending public schools in a district of the Western Black Sea region. The data was obtained from 519 middle school students during the 2021-2022 academic year, using the easily accessible sampling method.

Data Collection Instruments: In the study, the "Cyberbullying/Victimization Scale" developed by Ayas and Horzum (2010) was used to collect data. The scale consists of 19 items with a 5-point Likert structure. The first factor is "Blocking and Harming in the Virtual Environment," consisting of 8 items, and the second factor is "Creating Rumors in the Virtual Environment," consisting of 4 items. The lowest possible score on the scale is 12, and the highest score is 60. Higher scores indicate higher levels of cyberbullying/cybervictimization.

Descriptive statistics were used to determine the cyberbullying and cybervictimization levels of middle school students in the study. The Mann-Whitney U test was applied to determine if there is a significant difference between the cyberbullying/cybervictimization levels of male and female students. The Kruskal-Wallis test was used to investigate the differences in cyberbullying/cybervictimization levels based on grade level, daily internet usage time, and purpose of internet use. The Spearman correlation coefficient analysis was conducted to determine the relationship between cyberbullying and cybervictimization among students.

Findings and Conclusion: The study aimed to identify the cyberbullying and cybervictimization levels of middle school students. The study revealed that the highest level of cyberbullying and cybervictimization among students was related to "forcing someone to leave a chat room or game site" in both cases. The lowest level was related to "blocking incoming emails or messages" as both a cyberbully and a cybervictim. Concerning the factor "Creating Rumors in the Virtual Environment," the highest level of bullying was related to "making fun of someone's phone or computer model," and the lowest level was related to "sharing personal information shared with them through email, messages, etc." Students who engage in cyberbullying are more likely to become cybervictims, and one person can be both a cyberbully and a cybervictim.

Significant differences were found between the cyberbullying and cybervictimization levels of students based on gender. Male students had higher levels of cyberbullying and cybervictimization compared to female students. Male students showed a higher tendency to engage in cyberbullying, particularly in blocking and harming in the virtual environment, compared to female students. However, no significant difference was found between male and female students in creating rumors in the virtual environment.

As the grade level of students increased, their cyberbullying and cybervictimization levels also increased. As the duration of internet use increased, students showed higher tendencies towards cyberbullying. Students who used the internet for social media and entertainment purposes showed higher tendencies for cyberbullying compared to students who used it for educational purposes. Increased internet use for social networks and entertainment led to problematic internet use among students, negatively affecting their mental health, which, in turn, contributed to their tendencies for cyberbullying.

There was a positive relationship between students' cyberbullying and cybervictimization levels. In other words, students engaged in both cyberbullying and being cybervictims.

Ortaokul Öğrencilerinin Siber Zorbalık Düzeylerinin Bazı Boyutlardan İncelenmesi¹

Doç. Dr. Bayram Gökbulut

Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi- Türkiye

ORCID: 0000-0002-7218-5900

bayramgokbulut@hotmail.com

Ceren Akbaş (Öğretmen)

Milli Eğitim Bakanlığı- Türkiye

ORCID: 0009-0006-4595-1581

ceren_erbay@hotmail.com

Özet

Teknolojide yaşanan gelişmelerle birlikte akran zorbalığı yeni bir boyut kazanarak sanal zorbalık şekline dönüşmüştür. Yapılan bu çalışma ile ortaokul öğrencilerinin sanal zorba/kurban olma durumları ortaya konmaya çalışılmıştır. Çalışma 2021-2022 Eğitim-Öğretim yılında Batı Karadeniz Bölgesinde resmi bir ortaokulda öğrenim gören öğrenciler ile gerçekleştirilmiştir. Ortaokul öğrencilerinin sanal zorba/sanal kurban olma durumları ile cinsiyet, öğrenim gördükleri sınıf, internet kullanım süresi ve internet kullanım amaç değişkenleri arasındaki farklar ortaya konmaya çalışılmıştır. Araştırmada ayrıca sanal zorba ve sanal kurban olma durumları arasındaki ilişkiler incelenmiştir. Veriler "Akran Zorbalığı ölçeği" kullanılarak 519 ortaokul öğrencisinden toplanmıştır. Veri analizi sonuçlarına göre, ortaokul öğrencileri en yüksek olarak "Sohbet odası (chat) ya da oyun sitesini terk etmeye zorlama", en düşük olarak "Mail kutularını doldurarak mail gelmesini engelleme" konusunda zorbalık yaptıkları görülmüştür. Zorbalığa uğrama konusunda ise en yüksek "Sohbet odası (chat) ya da oyun sitesini terk etmeye zorlama", en düşük olarak "Kasıtlı olarak virüslü mail yollama" konusunda olduğu görülmüştür. Öğrenciler, en yüksek "Birinin kullandığı telefon veya bilgisayar modeliyle alay etme" konusunda zorbalık yaparken, en düşük "Mail, mesaj vb. yollarla kendisiyle paylaşılan kişisel bilgileri yayma" konusunda sanal ortamda söylenti çıkardıkları görülmüştür. Cinsiyete göre erkek öğrencilerin kız öğrencilere göre sanal zorbalık eğilimleri daha yüksek bulunmuştur. Araştırmada öğrencilerin sınıf düzeyi ve internette geçirdikleri süre arttıkça sanal zorba/sanal kurban olma durumlarının arttığı görülmüştür. İnterneti eğlence ve sosyal medya amaçlı kullanan öğrencilerin sanal zorba/sanal kurban olma eğilimleri, interneti eğitim amaçlı kullananlardan daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Öğrencilerin sanal zorbalık/kurban olma durumları arasında pozitif yönlü orta düzey bir ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Sanal zorbalığın önlenmesi için öğrencilere bu konuda eğitimler verilebilir, eğitimler verilirken cinsiyet faktörü de göz önünde bulundurulmalıdır.

Anahtar Kelimeler: Sanal zorbalık, Sanal kurban, Sosyal medya, Problemlı internet kullanımı

**E-Uluslararası
Eğitim Araştırmaları
Dergisi**

Cilt: 14, No: 5, ss. 109-127

Araştırma Makalesi

112

Gönderim: 2023-08-02

Kabul: 2023-09-17

Önerilen Atıf

Gökbulut, B. & Akbaş, C. (2023). Ortaokul öğrencilerinin siber zorbalık düzeylerinin bazı boyutlardan incelenmesi, *E-Uluslararası Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 14 (5), 109-127. DOI: <https://doi.org/10.19160/e-ijer.1336942>

¹ Doç. Dr. Bayram Gökbulut danışmanlığında yürütülen, Ceren Akbaş'a ait dönem projesine ait veriler kullanılmıştır.

GİRİŞ

Bilgisayar ve iletişim teknolojilerindeki ilerlemelere paralel yaşamımızın ayrılmaz bir parçası haline gelen internetin, kullanıcı sayısı her geçen gün artmakta ve kullanıcılarının yaş aralığında ise büyük değişiklikler olmaktadır. Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) çocukların bilişim teknolojileri kullanımlarına yönelik 2021 yılında yaptığı araştırmasında internet kullanım yaşının altı yaşa kadar indiğini belirtmektedir. TÜİK'in yapmış olduğu araştırmada, 2013 yılında 6-15 yaş aralığında bulunan çocukların internet kullanım oranı %50.8 iken, 2021 yılında bu oran %82.7'ye çıkmıştır (TÜİK, 2021). Aynı araştırmada hemen hemen her gün veya haftada bir gün düzenli olarak internet kullandığını beyan eden çocukların oranı %98.6'ya ulaşırken, sosyal medyayı hafta içi günde ortalama 2 saat 54 dakika, hafta sonu günde ortalama 2 saat 44 dakika kullanıldığı belirtilmektedir. Bu artışta mobil cihazlar ve internetin kullanıcılarına sunmuş olduğu yer ve mekân bağı kalmadan erişilebilirlik ve iletişim imkanlarının etkisi büyüktür. Erişilebilirlik sayesinde gençler, akranları ile mesajlaşma ya da sosyal medya platformları üzerinden sürekli iletişim kurabilmektedir. Hangi yaşta olurlarsa olsunlar insanların interneti bu kadar yoğun kullanmaları, kapsamında; eğitim, ulaşım, sağlık, iletişim vb. gibi faaliyetleri bağlamalı hayatlarını kolaylaştırıcı etkileri yanında gerçek hayattan kopuş, dijital bağımlılık gibi birtakım riskleri de barındırabilmektedir (Arslan, 2022; Manap ve Durmuş, 2021; Özdemir ve Karaboğa, 2021; Toprakçı, 2007; Kaya, Vangölü, Özdemir ve Marufoğlu, 2023). Bu riskler arasında, cep telefonu veya internet gibi elektronik cihazların kullanımı aracılığıyla gerçekleşen sanal zorbalık da (Iranzo vd., 2019; Smith, 2008) vardır. Geleneksel olarak zorbalık, bir grup veya birey tarafından, kendisini kolayca savunamayan bir kurbanı karşı zaman içerisinde kasıtlı olarak, yinelenen bir şiddet şekli olarak tanımlanmaktadır (Olweus, 1993). Geleneksel zorbalıkta fiziki bir eylem söz konusu iken, alanyazında siber zorbalık olarak da ifade edilebilen sanal zorbalıkta dijital teknolojilerin kullanılması söz konusudur. Siber zorbalık ile geleneksel zorbalık arasındaki temel fark, geleneksel zorbalığın fiziki bir ortamda gerçekleşmesi sanal zorbalıkta ise böylesi bir ortama ihtiyaç duyulmamasıdır (Aksaray, 2011). Sanal zorbalık, bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanarak kasten başkasını üzmeyi ya da ona zarar vermeyi içeren yeni bir şiddet türü olarak (Akça & Sayımer, 2017), bir kişi veya grup tarafından kendisini kolayca savunamayan bir kurban üzerinde bilgisayar, cep telefonu ve diğer elektronik cihazlar kullanılarak kasıtlı olarak zaman içerisinde tekrarlanan saldırgan bir davranış şekli olarak tanımlanmaktadır (Hinduja & Patchin, 2009; Smith vd., 2008). Sanal zorbalık, doğrudan tehdit veya sözlü saldırı yoluyla veya dolaylı olarak, mağdurun rızası olmadan uygunsuz bir resmini çevrimiçi olarak yayınlamak gibi yöntemlerle gerçekleştirilebilir (Lam vd., 2018). Çocuklarımıza yönelik en gerçek tehditlerden biri olan sanal zorbalık, e-posta, cep telefonu mesajı ve multimedya mesajları, anlık mesajlaşma, karalayıcı Web günlükleri (Bloglar), kişisel Web siteleri ve çevrimiçi kişisel oylama siteleri aracılığıyla gerçekleşmektedir (Belsey, 2019). Sanal zorbalık, kasıtlılık ve tekrarlama özellikleri ile geleneksel zorbalıkla örtüşürken, anonimlik ve sanal ortam özellikleri ile geleneksel zorbalıktan ayrılmaktadır (Martínez-Monteagudo, Martínez-Monteagudo & Delgado, 2023). Her zaman her yerde gerçekleşebilen sanal zorbalık (Belsey, 2019), internetin ülkeler arasındaki sınırları kaldırmasıyla tüm dünyada ki çocuklar için tehdit oluşturmaktadır.

Amerika'da 3767 ortaokul öğrencisi ile yürütülen çalışmada, öğrencilerin %11'i son birkaç ayda en az bir kez elektronik ortamda siber zorbalığa uğradığını belirtmektedir (Agatston, Kowalski & Limber, 2007). 738 ortaokul ve lise öğrencisi ile yapılan diğer bir çalışmada ise öğrencilerin dörtte biri sanal zorbalık ile karşı karşıya kalmış, bunlardan %16.4'ü sanal mağdur, %4.9'u sanal zorba ve %5.6'sı hem sanal zorba hem de sanal mağdur olduğunu sonucuna ulaşmıştır (Kubiszewski vd., 2012). Sanal mağduriyete uğrayan öğrencilerin büyük bir çoğunluğu zayıf benlik saygısı olan öğrenciler olup (Olweus, 2013), onlar üzerinde psikososyal, duygusal ve akademik sorunlar oluşturmaktadır (Tokunaga, 2010). Günümüzde çok sayıda ergen, depresyon, kaygı ve öfke gibi içselleştirme ve saldırganlık, madde kullanımı, riskli cinsel davranış gibi dışsal davranış sorunlarının yaşanmasına neden olan siber zorbalıkla karşı karşıya kalmaktadır (Fisher et al., 2016). Siber zorbalarda saldırganlık ve ahlaki yoksunluk davranışları görülürken, sanal mağdurlarda stres, depresyon, hatta intihar düşüncesine doğru yönelebilmektedirler (Garaigordobil & Machimbarrena, 2019; Gonzalez-Cabrera vd., 2019; Iranzo vd., 2019; Kowalski, 2014; Tokunaga, 2010).

Sanal zorbalık, günümüz gençliği için büyük riskler içermektedir. Dijital çağda büyüyen yeni neslin sanal dünyada kurdukları ilişkiler ebeveyn denetiminden uzak olarak gerçekleşmektedir (Belsey, 2019). Geleneksel zorbalık davranışları genelde okul ortamlarında gerçekleşmekte, eğitimciler zorbalık

davranışlarına müdahale edebilmekte iken sanal zorbalık, yaşanan mağduriyeti okul dışına taşıyarak günün herhangi bir saatinde zaman ve mekandan bağımsız, kesintisiz olarak gerçekleşmektedir (Akça & Sayımer, 2017). Okulda zorbalığa uğrayan mağdur eve döndükten sonra davranış sönerken, buna karşılık sanal zorbalık mağdurları günün her saatinde cep telefonlarından, e-postalarından ve anlık mesajlaşma programlarından zorbalığa uğrayabilirler (Tokunaga, 2010). Geleneksel zorbaların kimliği belli olurken, sanal zorbalar kimliklerini gizleyebilir (Belsey, 2019), taciz edici mesajları özenle hazırlayabilirler (Beran & Li, 2007). Genellikle toplumda zorbalık konusu fiziksel zorbalık olarak algılanmakta, sanal zorbalık göz ardı edilmektedir. Oysa sanal zorbalık çocuklar ve gençler için büyük bir risk oluşturmaktadır. Sanal zorbalık ile mücadelede öğretmenler, veliler ve topluluk üyeleri birlikte hareket ederek sanal zorbalığı önleyici politikalar geliştirmelidir (Agatston, Kowalski & Limber, 2007; Varjas, Henrich & Meyers, 2009). Öğretmenler sanal zorbalık araçlarının genel internet kullanımı olarak görmektedir (Kayıkçı & Bayram, 2021). Bu noktada ebeveynler, öğretmenler, polisler ve toplumdaki bireylerin teknolojik gelişmelere ayak uydurmaları sanal zorbalık vakalarının önlenmesinde önemli bir etkidir (Patchin & Hinduja, 2006).

Bir öğrenci hem sanal zorba hem de sanal mağdur olabilirken, benzer şekilde hem geleneksel zorba hem de sanal zorba olabilmektedir. Bir öğrencinin okulda ve sanal ortamda zorbalığa uğraması, psikolojik sorunlar, dışlanma, olumsuz arkadaş ilişkileri, konsantrasyon bozukluğu, akademik başarıda düşme ve okul devamsızlığı gibi olumsuz etkilere neden olabilmektedir (Beran & Li, 2007; Kayıkçı & Bayram, 2021). Çocuklar ve gençlerin sanal zorbalığa uğradıklarında bazı endişelerinden dolayı bu konuda destek almak yerine gizli tutmaktadır (Huang & Chou, 2010). Bu da sanal zorbalık durumlarının farkına varılmamasına, önlemek için gerekli tedbirlerin alınmamasına neden olmaktadır. Sanal zorbalık problemleri internet kullanımı ile ilişkili bir durumdur (Kircaburun vd., 2018). İnternet kullanıcı sayısının her geçen gün artışı son günlerde, sanal zorbalık durumlarının da artması muhtemeldir. Bireylerin kendilerini siber zorbalık mağduriyetinden koruyabilecekleri yolları belirlemesine büyük bir ihtiyaç olmasına rağmen (Doane vd., 2016), sanal zorbalığın önlenmesine yönelik programların değerlendirme çalışmaları sınırlı sayıdadır (Doane, Kelley & Pearson, 2015). Zorbalığa uğrayan öğrenciler çeşitli nedenlerle destek almaktan kaçınmakta, kültürler arası ciddi bir sorun olan zorbalık davranışlarının engellenmesinde eksiklikler bulunmaktadır (Huang & Chou, 2010). Türk Milli Eğitim Temel Kanunu'nda belirtildiği gibi "Beden, zihin, ahlak, ruh ve duygu bakımlarından dengeli ve sağlıklı şekilde gelişmiş bir kişiliğe ve karakter sahip bireylerin yetiştirilmesi" için gerekli çaba gösterilmelidir. Gelecekte toplumun daha sağlıklı bireylerden oluşmasında öğrencilerin sanal zorba ya da sanal kurban olma durumlarının ortaya konulması, sanal zorba eğilimlerinin önlenmesine yönelik gerekli tedbirlerin alınması bakımından oldukça önemlidir.

Bu çalışma ile ortaokulda öğrenim gören öğrencilerin sanal zorba ve sanal kurban olma durumlarının belirlenmesi amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda Batı Karadeniz Bölgesinde bir ilde kamuya bağlı bir ortaokulda öğrenim gören öğrencilerden elde edilen verilerle aşağıdaki sorulara cevaplar aranmıştır.

Ortaokul öğrencilerinin:

1. Sanal zorba/kurban durumları hangi düzeydedir?
2. Sanal zorba/kurban olma durumları cinsiyet, sınıf düzeyi, internet kullanım sıklığı ve internet kullanım amaçlarına göre farklılık göstermekte midir?
3. Sanal zorba ve sanal kurban olma durumları arasında bir ilişki var mıdır?

YÖNTEM

Araştırmanın Modeli

Araştırmada nicel araştırma yöntemlerinden ilişkisel tarama modeli kullanılarak, ortaokul öğrencileri arasındaki siber zorbalık (zorba-kurban) düzeylerinin ortaya konulmasına çalışılmıştır. Tarama modelinin kullanıldığı çalışmada, ortaokul öğrencilerinin sanal zorba, sanal kurban düzeyleri betimlenmiştir. Ortaokul öğrencilerinin sanal zorba-sanal kurban olma düzeyleri ile cinsiyet, sınıf, günlük internet kullanım süresi ve internet kullanım amaç değişkenlerine göre aralarındaki farklar incelenmiştir. Öğrencilerin sanal zorba ve sanal kurban olma durumları arasındaki ilişki ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Çalışma Grubu

Araştırmanın evrenini, Batı Karadeniz Bölgesinde bir ilçede yer alan resmi bir ortaokulda öğrenim gören, ortaokul öğrencileri oluşturmaktadır. Kolay ulaşılabilir örnekleme yönteminin kullanıldığı araştırmada veriler, 2021-2022 eğitim-öğretim yılında 519 ortaokul öğrencisinden elde edilmiştir. Araştırmaya katılan öğrencilerin demografik özellikleri Tablo 1’de verilmiştir.

Tablo 1. Araştırmaya katılanların cinsiyet, sınıf, günlük internet kullanımı ve internet kullanım amaç değişkenlerine ait bilgiler

		N	%
Cinsiyet	Kız	234	45.1
	Erkek	285	54.9
	5. Sınıf	132	25.5
Sınıf	6. Sınıf	126	24
	7. Sınıf	157	30.4
	8. Sınıf	104	20.1
Günlük internet kullanımı	1.Saat	125	24
	2. Saat	159	30.8
	3. Saat	116	22.2
	4. Saat	50	9.7
	5. Saat	69	13.3
İnternet kullanım amacı	Ders	144	27.7
	Sosyal ağ	215	41.4
	Eğlence	160	30.8

Tablo1’de yer alan değerlere göre, çalışma grubunda yer alan öğrencilerin 234’ü (% 45.1) kız, 285’i (% 54.9) ise erkek öğrencilerden oluşmaktadır. Öğrencilerin 132’si (%25.5) 5. sınıf, 126’sı (%24) 6. sınıf, 157’si (%30.4) 7. Sınıf ve 104’ü (%20.1) ise 8. Sınıfta öğrenim görmektedir. Örneklemin 125’i (%24) en az 1 saat, 159’u (%30.8) 2 saat, 116’sı (%22.2) 3 saat, 50’si (%9.7) 4 saat, 69’u (%13.3) 5 saat ve üzeri internet kullanmaktadır. Öğrenciler 144’ü (% 27.7) interneti daha çok ders çalışmak için, 215’i (% 41.4) sosyal ağlara girmek için, 160’i (% 30.8) eğlence amaçlı kullandıklarını belirtmektedir.

Veri Toplama Araçları

Araştırmada, verilerin toplanmasında Ayas ve Horzum (2010) tarafından geliştirilen 19 maddeden oluşan, “Sanal Zorba/Kurban Ölçeği” kullanılmıştır. Ölçek, “Sanal ortamda cinsel zorbalık”, “Sanal ortamda engelleme ve zarar verme”, “Sanal ortamda söylenti çıkarma” olmak üzere üç faktörlerinden oluşmaktadır. Ölçeğin uygulandığı öğrencilerin sınıf kademeleri ve içerikte yer alan sorular göz önünde bulundurularak ölçekte yer alan “Sanal ortamda cinsel zorbalık” faktörü araştırmaya dâhil edilmemiştir. Sanal zorba/kurban ölçeği, iki bölümden oluşmaktadır. Ölçekte yer alan sorular sanal zorba ve sanal kurban olmak üzere aynı maddeler iki grup ben yaptım/bana yapıldı şeklinde sorulmuştur. Ölçek 5’li Likert yapıya sahip olup, birinci faktörü “Sanal Ortamda Engelleme ve Zarar Verme” 8 madde, ikinci faktörü “Sanal Ortamda Söylenti Çıkarma” 4 maddeden oluşmaktadır. Ölçekten alınabilecek en düşük puan 12, en yüksek puan 60’dır. Ölçekten alınan puanların yüksek olması sanal zorba/kurban olma durumlarının yüksek olduğunu göstermektedir. Sanal Zorbalık ölçek geneli Cronbach alfa güvenirlik katsayısı .81, alt faktörlerinde Cronbach alfa güvenirlik katsayısı .75 ve .68’dir. Bu araştırmada ise sanal zorbalık ölçek genelinde güvenirlik katsayısı .93, alt faktörlerinde ise .91 ve .88 olarak elde edilmiştir. Ölçeğin sanal kurban boyutunda Cronbach alfa tutarlık katsayısı .81, alt faktörlerinde .62 ve .70’dir. Sanal kurban boyutunda araştırmada elde edilen ölçek geneli güvenirlik katsayısı .95, alt faktörlerinde ise .93 ve .88 olarak elde edilmiştir.

Verilerin Analizi

Araştırmada ortaokul öğrencilerinin Sanal Zorba ve Sanal Kurban olma düzeylerinin belirlenmesinde betimsel istatistiklerden faydalanılmıştır. Verilerin normallik testi Kolmogorow-Smirnov test sonuçları incelendiğinde ($p < .05$) olduğu görülmüştür. Verilerin normallik dağılımına karar vermek için basıklık-çarpıklık (Skewness-Kurtosis) ve Histogram eğrileri incelendiğinde de verilerin normal dağılıma uymadığı görülmüştür. Buna dayanarak veri analizinde parametrik olmayan testler kullanılmasına karar verilmiştir. Öğrencilerin sanal zorba ve sanal kurban düzeyleri ile cinsiyet değişkeni arasında bir fark olup olmadığının belirlenmesi amacıyla Mann-Whitney U testi uygulanmıştır. Sanal zorba ve sanal kurban düzeyleri ile sınıf seviyesi, internet kullanım süresi, internet kullanım amacı

değişkenleri arasındaki farkın belirlenmesi amacıyla Kruskal Wallis testi uygulanmıştır. Sanal zorba ve sanal kurban olma durumları arasındaki ilişkiyi belirlemek amacıyla Spearman Korelasyon Katsayıları analizi gerçekleştirilmiştir.

BULGULAR

Araştırmanın bu bölümünde öğrencilerin sanal zorba ve sanal mağdur olma düzeylerine cinsiyet, sınıf düzeyleri, internet kullanım sıklıkları, interneti kullanım amaç değişkenleri arasındaki farklar incelenmiştir.

1. Ortaokul Öğrencilerinin Sanal Zorba/Kurban Durumları Hangi Düzeydedir?

Ortaokul öğrencilerinin en az bir kez sanal ortamda zorbalık yapma durumlarına ait betimleyici istatistikler Tablo 2’de verilmiştir.

Tablo 2. Ortaokul öğrencilerinin en az bir kez sanal zorba olma durumlarına ait aritmetik ortalamaları

Faktörler	Maddeler	N	Min.	Mak.	Ss	$\bar{X}$	Düzye
Sanal Ortamda Engelleme ve Zarar Verme	1-Sohbet odası (chat) ya da oyun sitesini terk etmeye zorlama	519	1	5	1.03	1.59	Hiçbir zaman
	2-Zarar görmesini istediği kişinin adını kullanarak insanlara mesaj, mail veya video yollama	519	1	5	.69	1.31	Hiçbir zaman
	3-Zarar vermeye neden olacak web sayfası hazırlama	519	1	5	.65	1.31	Hiçbir zaman
	4-Mail adresini ele geçirme ve zarar verme	519	1	5	.68	1.33	Hiçbir zaman
	5-Kişisel bilgisayarını ele geçirme ve dosyalarına kasten zarar verme	519	1	5	.63	1.28	Hiçbir zaman
	6-Kastlı olarak virüslü mail yollama	519	1	5	.71	1.36	Hiçbir zaman
	7-İnternet ya da telefon yoluyla tehdit etme	519	1	5	.97	1.43	Hiçbir zaman
	8-Mail kutularını doldurarak mail gelmesini engelleme	519	1	5	.61	1.23	Hiçbir zaman
Sanal Ortamda Söylenti Çıkarma	1-Birinin kullandığı telefon veya bilgisayar modeliyle alay etme	519	1	5	1.12	1.57	Hiçbir zaman
	2-Birisi hakkında elde edilen olumsuz bilgileri sanal ortamda yayma	519	1	5	.77	1.33	Hiçbir zaman
	3-İnternet ya da telefonla küçük düşürücü söylenti çıkarıp yayma	519	1	5	.84	1.38	Hiçbir zaman
	4-Mail, mesaj vb. yollarla kendisiyle paylaşılan kişisel bilgileri yayma	519	1	5	.64	1.25	Hiçbir zaman

Tablo 2 incelendiğinde aritmetik ortalamalarının “Hiçbir zaman” aralığına denk geldiği görülmektedir. “Sanal ortamda engelleme ve zarar verme” faktöründe ortaokul öğrencileri en yüksek olarak “Sohbet odası (chat) ya da oyun sitesini terk etmeye zorlama” konusunda ($\bar{X}=1.59$) zorbalık yaparken, en düşük olarak “Mail kutularını doldurarak mail gelmesini engelleme” konusunda ($\bar{X}=1.23$) zorbalık yaptıkları görülmektedir. Ortaokul öğrencilerinin “Sanal ortamda söylenti çıkarma” faktöründe ise en yüksek olarak “Birinin kullandığı telefon veya bilgisayar modeliyle alay etme” konusunda zorbalık yaparken ($\bar{X}=1.57$), en düşük olarak “Mail, mesaj vb. yollarla kendisiyle paylaşılan kişisel bilgileri yayma” konusunda ($\bar{X}=1.25$) zorbalık yaptıkları görülmektedir.

Ortaokul öğrencilerinin en az bir kez sanal ortamda zorbalığa uğrama (sanal kurban) durumlarına ait betimleyici istatistikler Tablo 3’te verilmiştir.

Tablo 3. Ortaokul öğrencilerinin en az bir kez sanal kurban olma durumlarına ait aritmetik ortalamaları

Faktörler	Maddeler	N	Min.	Mak.	Ss	$\bar{X}$	Düzye
Sanal Ortamda Engelleme ve Zarar Verme	1-Sohbet odası (chat) ya da oyun sitesini terk etmeye zorlama	519	1	5	.96	1.35	Hiçbir zaman
	2-Zarar görmesini istediği kişinin adını kullanarak insanlara mesaj, mail veya video yollama	519	1	5	.66	1.17	Hiçbir zaman
	3-Zarar vermeye neden olacak web sayfası hazırlama	519	1	5	.81	1.16	Hiçbir zaman
	4-Mail adresini ele geçirme ve zarar verme	519	1	5	.69	1.21	Hiçbir zaman
	5-Kişisel bilgisayarını ele geçirme ve dosyalarına kasten zarar verme	519	1	5	.69	1.15	Hiçbir zaman
	6-Kastlı olarak virüslü mail yollama	519	1	5	.75	1.14	Hiçbir zaman
	7-İnternet ya da telefon yoluyla tehdit etme	519	1	5	.75	1.21	Hiçbir zaman
	8-Mail kutularını doldurarak mail gelmesini engelleme	519	1	5	.81	1.20	Hiçbir zaman
Sanal Ortamda Söylenti Çıkarma	1-Birinin kullandığı telefon veya bilgisayar modeliyle alay etme	519	1	5	.77	1.27	Hiçbir zaman
	2-Birisi hakkında elde edilen olumsuz bilgileri sanal ortamda yayma	519	1	5	.76	1.21	Hiçbir zaman
	3-İnternet ya da telefonla küçük düşürücü söylenti çıkarıp yayma	519	1	5	.76	1.21	Hiçbir zaman
	4-Mail, mesaj vb. yollarla kendisiyle paylaşılan kişisel bilgileri yayma	519	1	5	.68	1.16	Hiçbir zaman

Tablo 3 incelendiğinde incelendiğinde aritmetik ortalamalarının “Hiçbir zaman” aralığına denk geldiği görülmektedir. “Sanal ortamda engelleme ve zarar verme” faktöründe ortaokul öğrencileri en yüksek olarak “Sohbet odası (chat) ya da oyun sitesini terk etmeye zorlama” konusunda ($\bar{X}=1.35$) zorbalığa uğradıkları, en düşük olarak “Kastlı olarak virüslü mail yollama” konusunda ($\bar{X}=1.14$) zorbalığa

uğradıkları görülmektedir. Ortaokul öğrencilerinin “Sanal ortamda söylenti çıkarma” faktöründe ise en yüksek olarak “Birinin kullandığı telefon veya bilgisayar modeliyle alay etme” konusunda ($\bar{X}=1.27$) zorbalığa uğrarken, en düşük olarak “Mail, mesaj vb. yollarla kendisiyle paylaşılan kişisel bilgileri yayma” konusunda ($\bar{X}=1.16$) zorbalığa uğradıkları görülmektedir.

2. Ortaokul Öğrencilerinin Sanal Zorba/Kurban Olma Durumları Cinsiyet, Sınıf Düzeyi, İnternet Kullanım Sıklığı Ve İnternet Kullanım Amaçlarına Göre Farklılık Göstermekte midir?

Ortaokul öğrencilerinin sanal zorba ve sanal kurban olma durumlarına ile cinsiyet sınıf düzeyi, internet kullanım sıklığı ve internet kullanım değişkenleri arasında ki farklılıklar belirlenmeye çalışılmıştır.

2.1. Cinsiyete Göre Farklılıklar: Ortaokul öğrencilerinin sanal zorbalık yapma düzeyleri ile cinsiyet değişkeni arasındaki farka dair analiz sonuçları Tablo 4’te verilmiştir.

Tablo 4. Ortaokul öğrencilerinin sanal zorba olma durumları ile cinsiyet değişkeni arasındaki farka dair Mann Whitney U Test sonuçları

Faktör	Cinsiyet	N	$\bar{X}$	Sıra Toplamı	U	p
Sanal Ortamda Engelleme ve Zarar Verme	Erkek	2	285.44	81351	26093	.00*
	Kız	2	229.01	53588		
Sanal Ortamda Söylenti Çıkarma	Erkek	2	267.36	76196	31248	.16
	Kız	2	251.04	58734		
Toplam (Sanal Zorba)	Erkek	2	282.52	76196	26927	.00*
	Kız	2	232.57	58743		

*p<.005

Tablo 4 incelendiğinde ortaokul öğrencilerinin “Sanal Ortamda Engelleme ve Zarar Verme” [U=29093; p<0.05] ve ölçek geneli sanal zorba olma [U=26927; p<0.05] durumları ile cinsiyet değişkeni arasında anlamlı farka rastlanmıştır. “Sanal Ortamda Engelleme ve Zarar Verme” faktöründe erkeklerin zorba olma durumları ($\bar{X}=285.44$) aritmetik ortalama ile kız öğrencilerin sanal zorba olma durumlarından ($\bar{X}=229.01$) daha yüksektir. Ölçek genelinde erkek öğrencilerin sanal zorba olma durumları ($\bar{X}=282.52$) aritmetik ortalama ile kız öğrencilerin sanal zorba olma durumlarından ($\bar{X}=232.57$) daha yüksektir. “Sanal Ortamda Söylenti Çıkarma” faktörü ile cinsiyet değişkeni arasında anlamlı farka (U=26927; p>0.05] rastlanmamıştır.

Ortaokul öğrencilerinin sanal kurban olma durumları ile cinsiyet değişkeni arasındaki farka dair analiz sonuçları Tablo 5’te verilmiştir.

Tablo 5. Ortaokul öğrencilerinin sanal kurban olma durumları ile cinsiyet değişkeni arasındaki farka dair Mann Whitney U Test sonuçları

Faktör	Cinsiyet	N	$\bar{X}$	Sıra Toplamı	U	P
Sanal Ortamda Engelleme ve Zarar Verme	Erkek	285	278.394	79340	28105	.00*
	Kız	234	237.81	55600		
Sanal Ortamda Söylenti Çıkarma	Erkek	285	275.45	78504	28941	.00*
	Kız	234	241.16	56436		
Toplam (Sanal Zorba)	Erkek	285	279.28	79595	27849	.00*
	Kız	234	236.51	55344		

*p<.005

Tablo 5 incelendiğinde ortaokul öğrencilerinin “Sanal Ortamda Engelleme ve Zarar Verme” [U=28105; p<0.05], “Sanal Ortamda Söylenti Çıkarma” (U=28941; p<0.05) faktörleri ve ölçek geneli sanal zorba olma [U=27849; p<0.05] durumları ile cinsiyet değişkeni arasında anlamlı farka rastlanmıştır. “Sanal Ortamda Engelleme ve Zarar Verme” faktöründe erkeklerin sanal kurban olma düzeyleri ($\bar{X}=278.39$) aritmetik ortalama ile kız öğrencilerin sanal kurban olma düzeylerinden ($\bar{X}=237.81$) daha yüksektir. “Sanal Ortamda Söylenti Çıkarma” faktöründe erkeklerin sanal kurban olma durumları ($\bar{X}=275.45$), kız öğrencilerin sanal kurban olma ($\bar{X}=241.16$) durumlarından daha yüksektir. Ölçek genelinde erkek öğrencilerin sanal zorba kurban olma durumları ($\bar{X}=279.28$) aritmetik ortalama ile kız öğrencilerin sanal kurban olma durumlarından ($\bar{X}=236.51$) daha yüksek olduğu görülmektedir.

2.2. Sınıf Değişkenine Göre Farklar: Ortaokul öğrencilerinin sanal zorba alt faktörü olan "Sanal Ortamda Engelleme ve Zarar Verme", "Sanal Ortamda Söylenti Çıkarma" ve "Sanal Zorba (Genel)" durumları ile sınıf değişkeni arasındaki farkın belirlenmesi amacıyla gerçekleştirilen Kruskal Wallis testi analiz sonuçları Tablo 6'de verilmiştir.

Tablo 6. Ortaokul öğrencilerinin sanal zorba olma ve alt faktörleri ile sınıf değişkeni arasındaki farka dair Kruskal Wallis test sonuçları

Ölçek Faktörleri	Sınıf Düzeyi	N	Sıra Ort.	Sd	χ^2	p	Fark
Sanal Ortamda Engelleme ve Zarar Verme	5. Sınıf	132	224	3	20.95	.00*	8>6, 8>5
	6. Sınıf	126	249				
	7. Sınıf	157	268				
	8. Sınıf	108	306				
Sanal Ortamda Söylenti Çıkarma	5. Sınıf	132	226	3	44.02	.00*	8>7, 8>6, 8>5
	6. Sınıf	126	238				
	7. Sınıf	157	256				
	8. Sınıf	108	333				
Toplam (Sanal Zorba)	5. Sınıf	132	216	3	35.99	.00*	8>7, 8>6, 8>5, 7>5
	6. Sınıf	126	243				
	7. Sınıf	157	265				
	8. Sınıf	108	327				

*p<.005

Tablo 6 incelendiğinde ortaokul öğrencilerinin sanal zorba alt faktörü "Sanal Ortamda Engelleme ve Zarar Verme" durumları ile öğrenim gördükleri sınıf değişkenleri arasında ($\chi^2 = 20.95$; $p < 0.05$) anlamlı fark olduğu görülmektedir. Bu farka göre 8. Sınıfta öğrenim gören ortaokul öğrencilerinin sanal zorba "Sanal Ortamda Engelleme ve Zarar Verme" durumları 6. ve 5. sınıfta öğrenim gören öğrencilerden daha yüksektir. Ortaokul öğrencilerinin sanal zorba alt faktörü "Sanal Ortamda Söylenti Çıkarma" durumları ile öğrenim gördükleri sınıf değişkenleri arasında ($\chi^2 = 44.05$; $p < 0.05$) anlamlı fark olduğu görülmektedir. Bu farka göre 8. Sınıfta öğrenim gören ortaokul öğrencilerinin sanal zorba "Sanal Ortamda Söylenti Çıkarma" durumları 5. ve 7. sınıfta öğrenim gören öğrencilerden daha yüksektir. Ortaokul öğrencilerinin sanal zorba durumları ile öğrenim gördükleri sınıf değişkenleri arasında ($\chi^2 = 35.99$; $p < 0.05$) anlamlı fark olduğu görülmektedir. Bu farka göre 8. Sınıfta öğrenim gören ortaokul öğrencilerinin sanal zorba durumları 5. ve 7. sınıfta öğrenim gören öğrencilerden, 7. Sınıfta öğrenim gören öğrencilerin sanal zorba olma düzeyleri ise 5. Sınıfta öğrenim gören öğrencilerden daha yüksektir.

Ortaokul öğrencilerinin sanal kurban alt faktörü olan "Sanal Ortamda Engelleme ve Zarar Verme", "Sanal Ortamda Söylenti Çıkarma" ve "Sanal Kurban (Genel)" durumları ile sınıf değişkeni arasındaki farkın belirlenmesi amacıyla gerçekleştirilen Kruskal Wallis testi analiz sonuçları Tablo 7'de verilmiştir.

Tablo 7. Ortaokul öğrencilerinin sanal kurban olma ve alt faktörleri ile sınıf değişkeni arasındaki farka dair Kruskal Wallis test sonuçları

Ölçek Faktörleri	Sınıf Düzeyi	N	Sıra Ort.	Sd	χ^2	p	Fark
Sanal Ortamda Engelleme ve Zarar Verme	5. Sınıf	132	214	3	60.98	.00*	8>7, 8>6, 8>5, 7>5
	6. Sınıf	126	240				
	7. Sınıf	157	269				
	8. Sınıf	108	326				
Sanal Ortamda Söylenti Çıkarma	5. Sınıf	132	222	3	64.12	.00*	8>7, 8>6, 8>5, 7>5
	6. Sınıf	126	234				
	7. Sınıf	157	271				
	8. Sınıf	108	322				
Toplam (Sanal Kurban)	5. Sınıf	132	207	3	72.39	.00*	8>7, 8>6, 8>5, 7>5, 7>6
	6. Sınıf	126	234				
	7. Sınıf	157	275				
	8. Sınıf	108	334				

*p<.005

Tablo 7 incelendiğinde ortaokul öğrencilerinin sanal kurban alt faktörü “Sanal Ortamda Engelleme ve Zarar Verme” durumları ile öğrenim gördükleri sınıf değişkenleri arasında ($\chi^2 = 60.98$; $p < 0.05$) anlamlı fark olduğu görülmektedir. Bu farka göre 8. Sınıfta öğrenim gören ortaokul öğrencilerinin sanal kurban “Sanal Ortamda Engelleme ve Zarar Verme” durumları 5. ve 7. Sınıfta, 7. Sınıfta öğrenim görenlerin ise 5. sınıfta öğrenim gören öğrencilerden daha yüksektir. Ortaokul öğrencilerinin sanal kurban alt faktörü “Sanal Ortamda Söylenti Çıkarma” durumları ile öğrenim gördükleri sınıf değişkenleri arasında ($\chi^2 = 64.12$; $p < 0.05$) anlamlı fark olduğu görülmektedir. Bu farka göre 8. sınıfta öğrenim gören ortaokul öğrencilerinin sanal zorba “Sanal Ortamda Söylenti Çıkarma” durumları 5. ve 7. sınıfta öğrenim gören öğrencilerden, 7. Sınıfta öğrenim gören öğrencilerin ise 5. Sınıfta öğrenim görenlerden daha yüksektir. Ortaokul öğrencilerinin sanal kurban durumları (Genel) ile öğrenim gördükleri sınıf değişkenleri arasında ($\chi^2 = 72.39$; $p < 0.05$) anlamlı fark olduğu görülmektedir. Bu farka göre 8. Sınıfta öğrenim gören ortaokul öğrencilerinin sanal zorba durumları 5. ve 7. sınıfta öğrenim gören öğrencilerden, 7. Sınıfta öğrenim gören öğrencilerin sanal kurban olma düzeyleri ise 6. sınıfta öğrenim gören öğrencilerden daha yüksektir.

2.3. Günlük İnternet Kullanımına Göre Farklılıklar: Ortaokul öğrencilerinin sanal zorba alt faktörü olan “Sanal Ortamda Engelleme ve Zarar Verme”, “Sanal Ortamda Söylenti Çıkarma” ve “Sanal Zorba (Genel)” durumları ile günlük internet kullanma değişkeni arasındaki farkın belirlenmesi amacıyla gerçekleştirilen Kruskal Wallis testi analiz sonuçları Tablo 8’de verilmiştir.

Tablo 8. Ortaokul öğrencilerinin sanal zorba olma alt faktörleri ile günlük internet kullanma değişkeni arasındaki farka dair Kruskal Wallis test sonuçları

Ölçek Faktörleri	Süre	N	Sıra Ort.	Sd	χ^2	p	Fark
Sanal Ortamda Engelleme ve Zarar Verme	A-1 Saat	125	231	4	40.93	.00*	E>B,D>B C>B
	B-2 Saat	159	223				
	C-3 Saat	116	277				
	D-4 Saat	50	320				
	E-5 Saat	69	324				
Sanal Ortamda Söylenti Çıkarma	A-1 Saat	125	242	4	25.13	.00*	E>B,D>B C>B
	B-2 Saat	159	229				
	C-3 Saat	116	279				
	D-4 Saat	50	314				
	E-5 Saat	69	290				
Toplam (Sanal Zorba)	A-1 Saat	125	231	4	45.69	.00*	E>A, D>A, E>B, D>B, C>B
	B-2 Saat	159	217				
	C-3 Saat	116	283				
	D-4 Saat	50	323				
	E-5 Saat	69	325				

* $p < .005$

Tablo 8 incelendiğinde ortaokul öğrencilerinin sanal zorba alt faktörü “Sanal Ortamda Engelleme ve Zarar Verme” durumları ile günlük internet kullanım süre değişkeni arasında ($\chi^2 = 40.93$; $p < 0.05$) anlamlı fark olduğu görülmektedir. Bu farka göre günde 3-5 saat arasında internet kullanan ortaokul öğrencileri, “Sanal Ortamda Engelleme ve Zarar Verme” konusunda zorbalık yapma durumları, günlük 2 saat internet kullanan öğrencilere göre daha yüksektir. Tablo 8’de görüldüğü gibi, ortaokul öğrencilerinin sanal zorba alt faktörü “Sanal Ortamda Söylenti Çıkarma” durumları ile günlük internet kullanım süre değişkeni arasında ($\chi^2 = 25.13$; $p < 0.05$) anlamlı fark bulunmaktadır. Bu farka göre günde 3-5 saat internet kullanan öğrencilerin “Sanal Ortamda Söylenti Çıkarma” durumları, günlük 2 saat internet kullanan öğrencilerden daha yüksektir. Tablo 8’den elde edilen diğer bir bulgu ise ortaokul öğrencilerinin sanal zorba (Genel) durumları ile günlük internet kullanım süre değişkeni arasında ($\chi^2 = 45.69$; $p < 0.05$) anlamlı fark bulunmaktadır. Bu farka göre günde 4-5 saat internet kullanan öğrencilerin sanal zorba olma durumları, günlük 1-2 saat, günde 3 saat internet kullananların ise günde 2 saat internet kullanan öğrencilerden sanal zorbalık durumları daha yüksektir.

Ortaokul öğrencilerinin sanal kurban alt faktörü olan “Sanal Ortamda Engelleme ve Zarar Verme”, “Sanal Ortamda Söylenti Çıkarma” ve “Sanal Kurban (Genel)” durumları ile günlük internet kullanım saat

değişkeni arasındaki farkın belirlenmesi amacıyla gerçekleştirilen Kruskal Wallis testi analiz sonuçları Tablo 9'de verilmiştir.

Tablo 9. Ortaokul öğrencilerinin sanal kurban olma ve alt faktörleri ile günlük internet kullanım saat değişkeni arasındaki farka dair Kruskal Wallis test sonuçları

Ölçek Faktörleri	Süre	N	Sıra Ort.	Sd	χ^2	p	Fark
Sanal Ortamda Engelleme ve Zarar Verme	A-1 Saat	125	237	4	60.81	.00*	E>C, E>A, D>A, E>B, D>B
	B-2 Saat	159	225				
	C-3 Saat	116	263				
	D-4 Saat	50	314				
	E-5 Saat	69	334				
Sanal Ortamda Söylenti Çıkarma	A-1 Saat	125	249	4	31.02	.00*	E>C, E>D E>A, E>B
	B-2 Saat	159	237				
	C-3 Saat	116	268				
	D-4 Saat	50	259				
	E-5 Saat	69	318				
Toplam (Sanal Zorba)	A-1 Saat	125	234	4	63.62	.00*	E>C, E>A, D>A, E>B, D>B, C>B
	B-2 Saat	159	222				
	C-3 Saat	116	265				
	D-4 Saat	50	313				
	E-5 Saat	69	343				

*p<.005

Tablo 9 incelendiğinde ortaokul öğrencilerinin sanal kurban alt faktörü "Sanal Ortamda Engelleme ve Zarar Verme" durumları ile günlük internet kullanım süre değişkeni arasında ($\chi^2 = 60.81$; $p < 0.05$) anlamlı fark olduğu görülmektedir. Bu farka göre günlük 5 saat ve üzeri internet kullanan ortaokul öğrencilerinin "Sanal Ortamda Engelleme ve Zarar Verme" faktöründe sanal kurban olma durumları, günlük 1-3 saat arasında internet kullananlara göre daha yüksektir. Günlük 4 saat internet kullanan ortaokul öğrencilerinin "Sanal Ortamda Engelleme ve Zarar Verme" faktöründe sanal kurban olma durumları 1-2 saat internet kullananlardan daha yüksektir. Ortaokul öğrencilerinin "Sanal Ortamda Söylenti Çıkarma" faktöründe sanal kurban olma durumları ile günlük internet kullanım süre değişkeni arasında ($\chi^2 = 31.02$; $p < 0.05$) anlamlı farka rastlanmıştır. Günlük 5 saat ve üzeri internet kullanan ortaokul öğrencilerinin "Sanal Ortamda Söylenti Çıkarma" faktöründe sanal kurban olma durumları 1-4 saat arasında olanlardan daha yüksektir. Ortaokul öğrencilerinin sanal kurban durumları (Genel) ile günlük internet kullanım süre değişkeni arasında ($\chi^2 = 63.62$; $p < 0.05$) anlamlı farka rastlanmıştır. Bu farka göre, günlük 5 saat ve üzeri internet kullanan ortaokul öğrencileri sanal kurban olma durumları, günlük 1-3 saat arasında kullananlara göre daha yüksektir. Günlük 4 saat ve üzeri internet kullananların sanal kurban olma durumları, günlük 1-3 saat arasında internet kullananlardan daha yüksektir. Günlük 3 saat internet kullanan ortaokul öğrencilerinin sanal kurban olma durumları, günlük 2 saat internet kullananlara göre daha yüksektir.

2.4. İnternet Kullanım Amaçlarına Göre Farklılıklar: Ortaokul öğrencilerinin sanal zorba alt faktörü olan "Sanal Ortamda Engelleme ve Zarar Verme", "Sanal Ortamda Söylenti Çıkarma" ve "Sanal Zorba (Genel)" durumları ile internet kullanım amaç değişkeni arasındaki farkın belirlenmesi amacıyla gerçekleştirilen Kruskal Wallis testi analiz sonuçları Tablo 10'da verilmiştir.

Tablo 10. Ortaokul öğrencilerinin sanal zorba olma ve alt faktörleri ile internet kullanım amaç değişkeni arasındaki farka dair Kruskal Wallis test sonuçları

Ölçek Faktörleri	Süre	N	Sıra Ort.	Sd	χ^2	p	Fark
Sanal Ortamda Engelleme ve Zarar Verme	A-Ders çalışma	144	212	2	22.23	.00*	B>A, C>A
	B-Eğlence	215	276				
	C-Sosyal Ağ	160	280				
Sanal Ortamda Söylenti Çıkarma	A-Ders çalışma	144	230	2	15.38	.00*	C>A
	B-Eğlence	215	257				
	C-Sosyal Ağ	160	290				
Toplam (Sanal Zorba)	A-Ders çalışma	144	211	2	24.22	.00*	C>A, B>A
	B-Eğlence	215	268				
	C-Sosyal Ağ	160	291				

*p<.005

Tablo 10 incelendiğinde ortaokul öğrencilerinin sanal zorba alt faktörü “Sanal Ortamda Engelleme ve Zarar Verme” durumları ile internet kullanım amaç değişkeni arasında ($\chi^2 = 22.23$; $p < 0.05$) anlamlı fark olduğu görülmektedir. Bu farka göre interneti eğlence amaçlı ve sosyal ağ amaçlı kullananların sanal zorba olma durumları, interneti ders amaçlı kullanan öğrencilere göre daha yüksektir. Tablo 10’da ortaokul öğrencilerinin sanal zorba alt faktörü “Sanal Ortamda Söylenti Çıkarma” durumları ile internet kullanım amaç değişkeni arasında ($\chi^2 = 15.38$; $p < 0.05$) anlamlı fark olduğu görülmektedir. Bu farka göre interneti daha çok sosyal ağ amaçlı kullanan öğrencilerin “Sanal Ortamda Söylenti Çıkarma” konusunda ki sanal zorbalık yapma durumları, interneti ders çalışma amaçlı kullananlardan daha yüksektir. Tablo 10’da ortaokul öğrencilerinin sanal zorbalık (Genel) yapma durumları ile internet kullanım amaç değişkeni arasında ($\chi^2 = 24.22$; $p < 0.05$) anlamlı fark olduğu görülmektedir. Bu farka göre internette sosyal ağlarda ve eğlence amaçlı daha çok vakit geçiren öğrencilerin sanal zorbalık yapma durumları ders çalışma amaçlı kullananlardan daha yüksektir.

Ortaokul öğrencilerinin sanal kurban alt faktörü olan “Sanal Ortamda Engelleme ve Zarar Verme”, “Sanal Ortamda Söylenti Çıkarma” ve “Sanal Kurban (Genel)” durumları ile internet kullanım amaç değişkeni arasındaki farkın belirlenmesi amacıyla gerçekleştirilen Kruskal Wallis testi analiz sonuçları Tablo 11’de verilmiştir.

Tablo 11. Ortaokul öğrencilerinin sanal kurban olma ve alt faktörleri ile internet kullanım amaç değişkeni arasındaki farka dair Kruskal Wallis test sonuçları

Ölçek Faktörleri	Süre	N	Sıra Ort.	Sd	χ^2	p	Fark
Sanal Ortamda Engelleme ve Zarar Verme	A-Ders çalışma	144	228	2	17.29	.00*	B>A, C>A
	B-Eğlence	215	264				
	C-Sosyal Ağ	160	281				
Sanal Ortamda Söylenti Çıkarma	A-Ders çalışma	144	229	2	20.03	.00*	B>A, C>A
	B-Eğlence	215	263				
	C-Sosyal Ağ	160	282				
Toplam (Sanal Zorba)	A-Ders çalışma	144	221	2	24.15	.00*	B>A, C>A
	B-Eğlence	215	263				
	C-Sosyal Ağ	160	289				

* $p < .005$

Tablo 11 incelendiğinde ortaokul öğrencilerinin sanal kurban alt faktörü “Sanal Ortamda Engelleme ve Zarar Verme” durumları ile internet kullanım amaç değişkeni arasında ($\chi^2 = 17.29$; $p < 0.05$) anlamlı fark olduğu görülmektedir. Bu farka göre interneti eğlence amaçlı ve sosyal ağ amaçlı kullananların sanal kurban olma durumları, interneti ders amaçlı kullanan öğrencilere göre daha yüksektir. Tablo 11’de ortaokul öğrencilerinin sanal kurban alt faktörü “Sanal Ortamda Söylenti Çıkarma” durumları ile internet kullanım amaç değişkeni arasında ($\chi^2 = 20.03$; $p < 0.05$) anlamlı fark olduğu görülmektedir. Bu farka göre interneti daha çok sosyal ağ amaçlı kullanan öğrencilerin “Sanal Ortamda Söylenti Çıkarma” konusunda sanal kurban olma durumları, interneti ders çalışma amaçlı kullananlardan daha yüksektir. Tablo 11’de ortaokul öğrencilerinin sanal kurban (Genel) olma durumları ile internet kullanım amaç değişkeni arasında ($\chi^2 = 24.15$; $p < 0.05$) anlamlı fark olduğu görülmektedir. Bu farka göre internette sosyal ağlarda ve eğlence amaçlı daha çok vakit geçiren öğrencilerin sanal kurban olma durumları ders çalışma amaçlı kullananlardan daha yüksektir.

3. Sanal Zorba ve Sanal Kurban Olma Durumu Arasındaki İlişki Varmıdır?

Araştırmada ortaokul öğrencilerinin sanal zorba ve sanal kurban olma durumları arasındaki ilişkiyi belirlemek amacıyla Spearman Korelasyon Katsayıları analizi gerçekleştirilmiştir. Analiz sonuçları Tablo 12’de verilmiştir.

Tablo 12. Ortaokul öğrencilerinin sanal zorba ve sanal kurban olma durumlarına arasındaki ilişkiye dair korelasyon katsayısı sonuçları

	1	2
Sanal Zorba	1	
Sanal Kurban	.553**	1

** $p < 0.01$

Tablo 12 incelendiğinde ortaokul öğrencilerinin sanal zorba ve sanal kurban durumları arasında ($r=.553$, $p<.05$) pozitif yönlü orta düzey ilişkiye rastlanmıştır. Sanal zorbalık yapma durumu arttıkça, sanal mağdur olma durumları da artmaktadır.

TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu çalışmada ortaokul öğrencilerinin sanal zorbalık yapma ve sanal kurban olma durumları ortaya konulmaya çalışılmıştır. Öğrencilerinin sanal zorba/sanal kurban olma durumları, cinsiyet, öğrenim gördükleri sınıf, internet kullanım süresi ve internet kullanım amaç değişkenlerine göre farklılık gösterip göstermedikleri ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Araştırmada, ortaokul öğrencileri arkadaşlarını en çok sohbet odası (chat) ya da oyun sitesini terk etmeye zorlama konusunda sanal zorbalık yaptıklarını belirtirken, en az mail kutularını doldurarak mail engelleme konusunda sanal zorbalık davranışı gösterdikleri görülmüştür. Bu bulguya paralel olarak ortaokul öğrencileri arkadaşları tarafından en çok sohbet odası (chat) ya da oyun sitesini terk etmeye zorlandıkları konusunda sanal zorbalığa uğradıklarını belirtmişlerdir. Öğrencilerin zorbalık yapma davranışlarının daha çok sohbet odası ve oyun siteleri üzerinden gerçekleştiğini görülmüştür. Bunun nedeni ise zorbalık yapan ve zorbalığa uğrayan kişiler aynı platform üzerinden aynı anda bir birleriyle iletişim halinde olmaları, kimliklerini gizlemeleri, fiziksel olarak müdahale edilemeyeceği düşüncesinden kaynaklanıyor olabilir. En az olarak ise arkadaşlarının mail kutularını doldurarak mail engelleme davranışını göstermelerinde ise öğrencilerin sanal ortamda aynı anda bulunmayıp birbirleri ile etkileşim halinde olmamalarından kaynaklanıyor olabilir. Türkiye’de 2023 Ocak ayı itibari ile internet kullanıcı sayısı 71.38 milyon kişi ile nüfusun %83.4’ünü, sosyal medya kullanıcısı 62.55 milyon kişiyle nüfusun %73.1’ine ulaşmış, internet kullanıcılarının %87.6’sının ise en az bir sosyal medya hesabı bulunmaktadır (*We Are Social, 2023*). İnternet ile birlikte sosyal medya kullanımı da artmaktadır. Bu artış problemleri internet kullanımı ve sanal zorbalık davranışına neden olmaktadır (*Kircaburun vd., 2018; Smith, 2008*). *Arıcak vd., (2008)* yapmış oldukları çalışmada öğrencilerin %35,7’sinin zorba, %23,8’inin zorba-kurban ve %5,9’unun ise mağdur olduğunu belirtmektedirler. *Erdur-Baker (2010)* araştırmalarında, öğrencilerin yüzde %32’sinin hem siber hem de geleneksel zorbalık kurbanı olduğunu, %26’sının ise hem siber hem de fiziksel ortamlarda başkalarına zorbalık yaptığı bulgusunu elde etmiştir. *Patchin ve Hinduja (2006)* yaptığı çalışmada, araştırmaya katılan öğrencilerin %30’u çevrimiçi zorbalık kurbanı olduklarını, kurbanların neredeyse %60’ı okuldaki, evdeki veya arkadaşlarıyla olan çevrimiçi davranışlarından etkilendirdiklerini belirtmiştir (*Patchin & Hinduja, 2006*). *Helweg-Larsen vd., (2012)* yapmış oldukları çalışmada ergenlerin %27’sinin sanal zorbalığa maruz kaldığını, bunun da en sık olarak çevrimiçi söylenti çıkarma şeklinde olduğunu belirtmiştir. *Mishna ve diğerleri (2012)*, 2186 ortaokul ve lise öğrencisi ile yapmış oldukları çalışmada öğrencilerin %30’undan fazlası sanal zorbalığa kurban veya fail olarak dahil olduğu, dörtte biri (%25,7) son üç ay içinde hem zorba hem de mağdur olarak siber zorbalığa karıştığı bulgusunu elde etmiştir. Kişiler sohbet odaları ve e-posta gibi sanal platformları kendini ifade etmeni bir yolu olarak kullanırken, resimler yerine avatarlar, gerçek isim yerine takma isim kullanıp kendi kimliklerini, hatta cinsiyetlerini gizleyerek farklı bir kimliğe bürünmekte (*Suler, 2023*), siber obsesif takip ve siber flört şiddetine yönelebilmektedir (*Uğur vd., 2022*). Literatürde yer alan çalışmalarda da görüldüğü gibi sanal zorbalık davranışı sanal mağdurların oluşmasına neden olurken, hem sanal zorba hem de sanal mağdur olan kişiler de bulunmaktadır (*Şahin vd., 2010*). Sanal zorbalığa maruz kalan kişi öfke, üzüntü ve intikam duygularına kapılmakta (*Yaman & Peker, 2012*), bu nedenle sanal mağdurlar, sanal zorba davranışı gösteriyor olabilirler.

Araştırmada, ortaokul öğrencilerinin sanal zorba eğilimleri ile cinsiyet değişkeni arasındaki farklar ortaya konulmaya çalışılmıştır. Sanal ortamda engelleme ve zarar verme ile genel olarak sanal zorbalık eğiliminde erkek öğrenciler ve kız öğrenciler arasında anlamlı farklılığa rastlanmıştır. Erkek öğrencilerin sanal ortamda engelleme ve zarar verme ile genel olarak sanal zorbalık konusunda kız öğrencilere göre daha yüksek zorbalık eğilimi gösterdikleri görülmüştür. Sanal ortamda söylenti çıkarma konusunda ise erkek ve kız öğrenciler arasında anlamlı farklılığa rastlanmamış, erkek ve kız öğrencilerin söylenti çıkarma konusunda aynı davrandıkları söylenebilir. Araştırma bulgusunu destekler yönde erkeklerin kızlardan daha fazla sanal zorbalık eğilimi gösterdiği çalışmalara literatürde rastlanmaktadır (*Altundağ, 2016; Akbaba & Eroğlu, 2013; Arıcak vd., 2008; Erdur-Baker, 2010; Huang & Chou, 2010; Yenilmez & Seferoğlu, 2013*). Kız öğrencilerin okullarında siber zorbalığın bir sorun olarak görmekte (*Agatston, Kowalski & Limber, 2007*), farkındalıkları ise erkek öğrencilerden daha yüksektir (*Sari & Seferoğlu, 2019*). Geleneksel

zorbalık olan fiziksel zorbalık eğiliminde erkek öğrencilerin eğilimi kız öğrencilerden daha yüksek olduğuna dair bulgulara literatürde sıkça rastlanmaktadır (Cook vd., 2010; Gökbulut, 2020; Dukes, Stein & Zane, 2010; Karaca, 2018; Kılıç, 2019; Nair & Ercan, 2019). Literatürde yer alan bir diğer bulgu ise geleneksel zorbalık eğilimi ile sanal zorbalık eğilimi arasında pozitif bir ilişkinin olduğu yönündedir (Altundağ, 2016; Katzer vd., 2009; Sarı & Seferoğlu, 2019). Her iki bulgu birlikte değerlendirildiğinde, hem geleneksel zorbalık eğiliminde hem de sanal zorbalık eğiliminde erkek öğrenciler kız öğrencilere göre daha yüksek zorbalık eğiliminde oldukları söylenebilir. Kız öğrencilerin sanal zorba eğilimlerinin yüksek olduğu çalışma sayısı ise oldukça sınırlı sayıda olup, kız öğrencilerin şiddet eğilimlerinin erkek öğrencilerden yüksek olduğu çalışmada literatürde yer almaktadır (Arslan, 2020). Korkmaz (2016), lise öğrencileri ile yapmış olduğu çalışmada erkek ve kız öğrenciler arasında anlamlı bir farkın olmadığı bulgusuna ulaşmıştır.

Araştırmada, öğrencilerin cinsiyetleri ile sanal kurban olma konusunda anlamlı farklığa rastlanmıştır. Erkek ortaokul öğrencileri, sanal ortamda engelleme ve zarar verme, sanal ortamda söylenti çıkarma ile genel olarak sanal kurban olma durumlarına kız öğrencilere göre daha çok maruz kaldığı sonucuna ulaşmıştır. Araştırmanın bir diğer bulgusu sanal zorba eğiliminin erkek öğrencilerin kız öğrencilere göre daha yüksek eğilim gösterdikleri sonucu ile birlikte ele alınırsa, sanal zorba ve sanal mağduriyet durumlarının daha çok erkek öğrenciler arasında yaşandığını söylenebilir. Bunun nedeni ise erkek öğrencilerin kız öğrencilere göre internette daha çok vakit geçirmelerinden kaynaklanıyor olabilir. Sarı ve Seferoğlu (2019) yapmış olduğu çalışmada araştırma bulgusunu destekler yönde erkek öğrencilerin kız öğrencilere göre sanal mağduriyetlerinin daha yüksek olduğunu belirtmektedir. Erdur-Baker (2010), kız öğrencilerin erkek öğrencilere göre daha güvenli internet kullandıklarını belirtmektedir.

Araştırmada ortaokul öğrencilerinin öğrenim gördükleri sınıf düzeylerine göre sanal zorba ve sanal kurban olma eğilimleri arasında anlamlı farkın olduğu görülmüştür. Öğrencilerin sınıf seviyesi arttıkça sanal zorba ve sanal kurban olma durumları arttığı yönündedir. Bu sonuca göre, öğrencilerin sınıf seviyesi yükseldikçe sanal zorba davranışlarının arttığı söylenebilir. Ortaokul öğrencilerinin sınıf seviyesi arttıkça sanal zorba/kurban olma durumlarının artmasının nedeni, yaş itibarı ile ergenlik döneminde bulunmalarından kaynaklanıyor olabilir. Araştırma bulgusunu destekler yönde öğrencilerin sınıf seviyesi arttıkça sanal zorba eğilimleri de arttığını (Aoyama, Barnard-Brak & Talbert, 2011), 5. sınıf öğrencilerinin yaklaşık üçte birinin zorbalığa uğradığını, 8. sınıfta ise zirveye ulaştığını belirten çalışmalar yer almaktadır (Williams & Guerra, 2007). Oliver ve Candappa (2003) ise çalışmada 5. sınıftaki öğrencilerin yarısından biraz fazlası (%51), 8. sınıftaki öğrencilerin dörtte birinden biraz fazlası (%28) dönem boyunca zorbalığa uğradığını belirtmektedir. Ortaokul öğrencilerinde sanal zorbalık yüksek iken, lise düzeyinde bu oran daha düşük (Williams & Guerra, 2007) olduğunu gösteren çalışmalarla birlikte, liselerde sınıf seviyesi ile zorbalık düzeyi arasında farklılıkların bulunmadığı çalışmalara da rastlanılmaktadır (Waasdorp & Bradshaw, 2015). Cappadocia, Craig ve Pepler (2013) ortaokuldan liseye geçiş döneminin sanal mağduriyet bakımından riskler içerdiğini belirtmektedir. Araştırma bulgusu ve diğer araştırmalar arasında benzer ve farklı sonuçların olduğu görülmektedir. Bu sonuçlar arasındaki farklılık, öğrenim gördükleri okul kademesi, okulun bulunduğu çevre, öğrencilerin sosyo-ekonomik durumu ve kültürel farklılıklardan kaynaklanmış olabilir.

Ortaokul öğrencilerinin günlük internette geçirdikleri süre ile sanal zorba/sanal kurban olma durumları arasında anlamlı farklılık bulunduğu görülmüştür. Bu bulguya göre öğrencilerin internette geçirdikleri süre arttıkça sanal zorba ya da sanal kurban olma durumları da arttığı söylenebilir. Literatürde araştırma bulgusunu destekler yönde çocuklar ve ergenlere yönelik yapılan çalışmalarda internet kullanım sıklığı ile sanal zorbalık davranışı arasında pozitif ilişkinin olduğu çalışmalara rastlanılmaktadır (Erdur-Baker, 2010; Helweg-Larsen, Schütt & Larsen, 2012). Suler (2023) siber zorba değil ama siber kurban olmanın internet kullanımıyla ilişkili olduğunu belirtmektedir. Literatürde internet kullanım sıklığı ile sanal zorbalık arasında ilişkinin olduğuna yönelik bulgular olsa da burada dikkate alınması gereken husus internetin kullanım amacının belirlenmesidir.

Araştırmada elde edilen diğer bir bulgu ise öğrencilerin interneti eğlence, sosyal medya ve ders çalışma amacıyla kullanım durumlarına göre sanal zorba/kurban olma arasında farklılıkların olduğudur. Öğrencilerin interneti eğlence ve sosyal medya amaçlı kullananların sanal zorba/kurban olma durumları, interneti ders çalışma amacıyla kullananlara göre daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Elde edilen bu sonuca göre, internetin sosyal medya ve eğlence amaçlı kullanımı öğrencilerin siber zorba ya da siber

mağdur olmalarına neden olduğu söylenebilir. Sosyal ağ siteleri, kullanıcıların birbirlerinin profil sayfalarına yorum yapmasına, özel mesaj göndermesine, birbirlerinin gönderilerine yorum yapmasına, fotoğraf ve video yüklemesine, grup etkinlikleri düzenlemesine ve ilgilendikleri gruplara katılmalarına olanak tanır. Bu araçlar sosyal etkileşimi kolaylaştırırken siber zorbalık için de zemin oluşturabilir (Kwan & Skoric, 2013). Çocuklar ve ergenler okul zamanı yüz yüze iletişim kurarken, okul haricinde sosyal medya üzerinden iletişim kurmakta, günün her saatinde iletişim halinde olmaktadır (Royal Society for Public Health, 2017). İnternetin aşırı kullanımı antisosyal davranışlara ve çevrimiçi mağduriyetlere neden olmaktadır (Helweg-Larsen, Schütt & Larsen, 2012). Sosyal medya kullanımının aşırı veya doğru olmayan bir kullanımı, depresyon, kaygı, bağımlılık ve siber zorbalık davranışlarına neden olmaktadır (Bozzola vd., 2022). Ruhsal sağlığı zayıf olan öğrenciler sosyal medya platformlarında daha uzun zaman geçirmekte, psikolojik sıkıntı yaşamaktadırlar (Sampasa-Kanyinga & Lewis, 2015). Takip ve siber zorbalık, kimlik hırsızlığı, söylentilere kurban olma, saldırgan ve duygusuz davranışlar ile diğer birçok zihinsel ve sosyal anormallikler de sosyal medyanın aşırı kullanımının sonucudur (Prabhakararao, 2016). Siber zorbalığın en sık yaşandığı siber ortamların başında internette yer alan sosyal paylaşım siteleri ve cep telefonları yer almaktadır (Özdemir & Akar, 2011). İnternette kişilerin uzun süre vakit geçirmelerinin bir diğer nedeni ise eğlence amaçlı oynanan oyunlardır. Şiddet içerikli oyunlar öğrencilerin fiziksel ve agresif davranışlar sergilemelerine neden olabilmektedir (Anderson vd., 2010). Şiddet içeren dijital oyunlar çocuklar, gençler ve üniversite öğrencileri üzerinde olumsuz etkiler yaratarak saldırganlık seviyelerinin artmasına neden olmaktadır (Anderson & Bushman, 2001). Şiddet içeren dijital oyunlar, çatışma durumlarına agresif çözümler üretme ortamı oluşturmakta, saldırgan düşünceleri harekete geçirmekte, buda günlük sosyal etkileşimlerini olumsuz yönde etkileyebilmektedir (Anderson & Dill, 2000). Sosyal ağlar ve eğlence amaçlı internet kullanım süresi arttıkça öğrencilerde problemler internet kullanımına neden olmakta, ruh sağlıkları olumsuz etkilenmekte, bunun sonucunda ise öğrencilerin sanal zorba eğilimi gösterdiklerini söylenebilir.

Araştırmada, ortaokul öğrencilerinin sanal zorbalık/kurban olma durumları arasında pozitif yönlü orta düzey bir ilişki olduğu görülmüştür. Bu sonuca göre, ortaokul öğrencilerinin sanal zorbalık yapma eğilimlerinin artması aynı zamanda sanal mağduriyet yaşamaları yönünde risk oluşturduğunu söyleyebiliriz. Araştırma bulgusunu destekler yönde sanal zorba ve sanal mağduriyet arasında pozitif yönlü ilişkilerin bulunduğu çalışmalara literatürde rastlanılmaktadır (Altundağ, 2016; Beran & Li, 2007; Huang & Chou, 2010; Sarı & Seferoğlu, 2019). Sanal zorba ve sanal kurban olma durumları arasındaki ilişkinin haricinde, fiziksel zorbalıkla sanal zorbalık arasında doğrusal bir ilişkinin olduğuna yönelik çalışmalar literatürde bulunmaktadır (Katzer vd., 2009; Waasdorp & Bradshaw, 2015). Sanal zorbalık davranışı ile kişilerin öfke, düşmanlık, depresyon ve psikotizm psikolojik belirtileri arasında doğrusal bir ilişki bulunmaktadır (Batmaz & Tuncay, 2013). Zorbalık davranışı ile eğlence amaçlı oynanan oyunlar (Gökbulut, 2020), şiddet eğilimleri (Arslan, 2020), saldırgan davranışlar (Anderson & Dill, 2000) arasında da benzer şekilde doğrusal bir ilişki bulunmaktadır.

Bu çalışmada Batı Karadeniz Bölgesinde devlete bağlı bir ortaokulda öğrenim gören ortaokul öğrencileri ile sınırlı bir çalışmadır. Sanal zorbalık günümüzde tüm ülkelerin sorunu olarak görülmeli, geleneksel zorbalıktan farklı olarak ele alınmalıdır. Geleneksel zorbalık davranışları konusunda öğrenciler öğretmenleri ve ailelerine bilgi verirken sanal zorbalık konusunda bilgi vermekten kaçınmaktadır. Bu da sanal zorbalığın tespit edilmesi ve çözüm yollarının bulunmasını zorlaştırmaktadır. Okullarda meydana gelen zorbalık olaylarında öğretmen tutumları ve öğrencilerin öğretmene yönelik algıları son derece önemli bir rol oynamaktadır (Kayıkçı & Bayram, 2021). Bu konuda çözüm sağlanabilmesi için öğrenci, öğretmen ve velilere sanal zorbalık konusunda bilgilendirmeler yapılmalıdır. Okul yöneticilerinin okullarında sanal zorbalığın tespit edilmesine yönelik çalışmalar yapmaları gerekir (Keser & Kavuk, 2015). Sanal zorbalık cinsiyete göre de farklılıklar göstermektedir. Sanal zorbalık konusunda bilgilendirmelerde cinsiyete göre farklılıklar göz önünde bulundurulmalıdır. Sanal zorbalığın nedenleri arasında internetin aşırı kullanılması ve sosyal medya kullanımı önemli rol oynamaktadır. Öğrencilere internetin bilinçli kullanımı, velilere sorunlu internet kullanımları hakkında bilgilendirmeler yapılarak öğrencileri evlerinde kontrol etmeleri sağlanmalıdır. Öğrencilerin ailelerinin internet kullanım becerilerine yönelik algıları yükseldikçe sanal zorbalıktan kaçındıkları (Akbaba & Eroğlu, 2013) bilinmektedir. Ayrıca politika yapıcıların internet içeriklerinin denetimine ve özellikle içerik üretimi sürecinde eğitim uzmanlarının rol almasına dönük mevzuat üretmeleri sorunların çözümüne katkı sağlayabilir (Toprakçı, 2017) gibi durmaktadır.

KAYNAKÇA / REFERENCES

- Agatston, P. W., Kowalski, R., & Limber, S. (2007). Students' perspectives on cyber bullying. *Journal of Adolescent Health, 41*(6), 59-60.
- Akbaba, S. & Eroğlu, Y. (2013). İlköğretim öğrencilerinde siber zorbalık ve mağduriyetin yordayıcıları. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 26*(1), 105-122
- Akca, E. B., & Sayımer, İ. (2017). Siber zorbalık kavramı, türleri ve ilişkili olduğu faktörler: Mevcut araştırmalar üzerinden bir değerlendirme. *AJIT-e: Academic Journal of Information Technology, 8*(30), 7-19.
- Aksaray, S. (2011). Siber zorbalık. *Journal of the Cukurova University Institute of Social Sciences, 20*(2), 405-432.
- Altundağ, Y. (2016). Lise öğrencilerinde sanal zorbalık ve problemli internet kullanımı ilişkisi. *Online Journal of Technology Addiction and Cyberbullying, 3*(1), 27-43.
- Anderson, C. A. & Bushman, B. J. (2001). Effects of violent video games on aggressive behavior, aggressive cognition, aggressive affect, physiological arousal, and prosocial behavior: A meta-analytic review of the scientific literature. *Psychological Science, 12*(5), 353-359.
- Anderson, C. A., & Dill, K. E. (2000). Video games and aggressive thoughts, feelings, and behavior in the laboratory and in life. *Journal of Personality and Social Psychology, 78*(4), 772.
- Anderson, C. A., Shibuya, A., Ihori, N., Swing, E. L., Bushman, B. J., Sakamoto, A., & Saleem, M. (2010). Violent video game effects on aggression, empathy, and prosocial behavior in eastern and western countries: A meta-analytic review. *Psychological Bulletin, 136*(2), 151-73.
- Aoyama, I., Barnard-Brak, L., & Talbert, T. (2011). Cyberbullying among high school students: Cluster analysis of sex and age differences and the level of parental monitoring. *International Journal of Cyber Behavior, Psychology and Learning, 1*(1), 25-35.
- Arıcak, T., Siyahhan, S., Uzunhasanoğlu, A., Sarıbeyoğlu, S., Çıplak, S., Yılmaz, N., & Memmedov, C. (2008). Cyberbullying among Turkish adolescents. *Cyberpsychology And Behavior, 11*(3), 253-261
- Arslan, A. (2020). Ortaöğretim öğrencilerinin dijital bağımlılık düzeyleri ve şiddet eğilimlerinin belirlenmesi. *Journal of Computer and Education Research, 8*(15), 86-113.
- Arslan, A. (2022). Ortaokul öğrencilerinin dijital oyun bağımlılıklarının öz-yeterlik düzeylerine etkisi: yapısal eşitlik modeli çalışması. *e-Uluslararası Eğitim Araştırmaları Dergisi, 13* (5), 132-150. DOI: 10.19160/e-ijer.1135981
- Ayas, T., & Horzum, M. B. (2010). Sanal zorba/kurban ölçek geliştirme çalışması. *Akademik Bakış Dergisi-Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi, 19*, 1-17.
- Batmaz, M., & Tuncay, A (2013). İlköğretim ikinci kademeki öğrencilerin psikolojik belirtilere göre sanal zorbalık düzeylerinin yordanması. *Sakarya University Journal of Education, 3*(1), 43-53.
- Becker, M. W., Alzahabi, R., & Hopwood, C. J. (2013). Media multitasking is associated with symptoms of depression and social anxiety. *Cyberpsychology, Behavior, and Social Networking, 16*(2), 132-135.
- Belsey, B., (2019). Cyberbullying: An emerging threat to the "always on" generation. <https://billbelsey.com/?p=1827>
- Beran, T., & Li, Q. (2007). The relationship between cyberbullying and school bullying. *The Journal of Student Wellbeing, 1*(2), 16-33.
- Bozzola, E., Spina, G., Agostiniani, R., Barni, S., Russo, R., Scarpato, E., ... & Staiano, A. (2022). The use of social media in children and adolescents: Scoping review on the potential risks. *International journal of environmental research and public health, 19*(16), 9960.
- Bilge, N., & Ercan, H., (2019). Ergenlerde saldırganlığın çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *Journal of Theoretical Educational Science, 12*(3), 1067-1094.
- Cappadocia, M. C., Craig, W. M., & Pepler, D. (2013). Cyberbullying: Prevalence, stability, and risk factors during adolescence. *Canadian Journal of School Psychology, 28*(2), 171-192.
- Carrera, M. V., Fernandez, M. L., Castro, Y. R., Failde, J. M., & Otero, M. C., (2013). Bullying in Spanish secondary schools: Gender-based differences. *Spanish Journal of Psychology, 16*, 1-14.
- Cook, C. R., Williams, K. R., Guerra, N. G., Kim, T. E., & Sadek, S. (2010). Predictors of bullying and victimization in childhood and adolescence: A meta-analytic investigation. *School Psychology Quarterly, 25*(2), 65-83.
- Doane, A. N., Kelley, M. L., & Pearson, M. R. (2015). Reducing cyberbullying: A theory of reasoned action-based video prevention program for college students. *Aggressive Behavior, 42*(2), 136-146.
- Doane, A. N., Boothe, L. G., Pearson, M. R., & Kelley, M. L. (2016). Risky electronic communication behaviors and cyberbullying victimization: An application of Protection Motivation Theory. *Computers in Human Behavior, 60*, 508-513.
- Dukes, R. L., Stein, J. A., & Zane, J. I. (2010). Gender differences in the relative impact of physical and relational bullying on adolescent injury and weapon carrying. *Journal of School Psychology, 48*(6), 511-532.

- Erdur-Baker, Ö. (2010). Cyberbullying and its correlation to traditional bullying, gender and frequent and risky usage of internet-mediated communication tools. *New Media & Society*, 12(1), 109-125
- Fisher, B. W., Gardella, J. H., & Teurbe-Tolon, A. R. (2016). Peer cybervictimization among adolescents and the associated internalizing and externalizing problems: A meta-analysis. *Journal of Youth and Adolescence*, 45(9), 1727-1743.
- Garaigordobil, M. & Machimbarrena, J. M. (2019). Victimization and perpetration of bullying/cyberbullying: connections with emotional and behavioral problems and childhood stress. *Psychosocial Intervention*, 28, 67-73.
- Gonzalez-Cabrera, J., Machimbarrena, J. M., Ortega-Baron, J., & Alvarez-Bardón, A., (2019). Joint association of bullying and cyberbullying in health-related quality of life in a sample of adolescents. *Quality of Life Research*, 29, 941-952.
- González-Cabrera, Tourón, Machimbarrena, Gutiérrez-Ortega, Álvarez-Bardón, & Garaigordobil. (2019). Cyberbullying in gifted students: Prevalence and psychological well-being in a Spanish sample. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 16(12), 2173.
- Gökbulut, B., (2020). Ortaokul öğrencilerinin akran zorbalığı ve dijital oyun bağımlılığı arasındaki ilişki. *Karaelmas Eğitim Bilimleri Dergisi*, 8(1), 89-100.
- Helweg-Larsen, K., Schütt, N., & Larsen, H. B. (2012). Predictors and protective factors for adolescent Internet victimization: results from a 2008 nationwide Danish youth survey. *Acta Paediatrica*, 101(5), 533-539.
- Hinduja, S.; Patchin, J.W., (2014). *Bullying beyond the schoolyard: Preventing and responding to cyberbullying*; SAGE Publications Sage (Corwin Press): Thousand Oaks, CA, USA, 2009.
- Huang, Y. Y., & Chou, C. (2010). An analysis of multiple factors of cyberbullying among junior high school students in Taiwan. *Computers in human behavior*, 26(6), 1581-1590.
- Iranzo, B., Buelga, S., Cava, M., & Ortega-Barón, J. (2019). Cyberbullying, psychosocial adjustment and suicidal ideation in adolescence. *Psychosocial Intervention*, 28, 75 – 81.
- Karaca, K. (2018). *Ortaokullarda akran zorbalığının yaygınlığının ve zorba-mağdurların depresyon ve anksiyete düzeylerinin incelenmesi*, [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Atatürk Üniversitesi, Erzurum.
- Katzer, C., Fetchenhauer, D., & Belschak, F., (2009). Cyberbullying: Who are the victims? A comparison of victimization in Internet chatrooms and victimization in school. *Journal of media Psychology*, 21(1), 25-36.
- Kaya, Z., Vangölü, M. S., Özdemir, M. & Marufoğlu, M. (2023). Lise öğrencilerinin dijital bağımlılık ve iyi oluş düzeylerinin bazı değişkenlere göre incelenmesi. *e-Uluslararası Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 14 (1), 117-138. DOI: 10.19160/e-ijer.1173642
- Kayıkçı, K., & Bayram, P. (2021). Ortaokul öğrencileri arasında siber zorbalık/cyber bullying among secondary school students. *e-Uluslararası Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 12(5), 255-272.
- Keser, H., & Kavuk, M. (2015). Developing a questionnaire for cyberbullying awareness at school. *Kastamonu Education Journal*, 23(1), 17-30.
- Kılıç, K. M. (2019). Ergenlerde dijital oyun bağımlılığı, zorbalık bilişleri ve empati düzeyleri arasındaki ilişkiler. *Elementary Education Online*, 18(2).
- Kircaburun, K., Demetrovics, Z., Király, O., & Griffiths, M. D. (2020). Childhood emotional trauma and cyberbullying perpetration among emerging adults: A multiple mediation model of the role of problematic social media use and psychopathology. *International Journal of Mental Health and Addiction*, 18, 548-566.
- Korkmaz, A. (2016). Siber zorbalık davranışları sergileme ve siber zorbalığa maruz kalma durumlarının karşılaştırılması. *TRT Akademi*, 1(2), 620-639.
- Kowalski, R. M., Giumetti, G. W., Schroeder, A. N., & Lattanner, M. R., (2014). Bullying in the digital age: A critical review and meta-analysis of cyberbullying research among youth. *Psychological Bulletin*, 140(4), 1073-1137.
- Kubiszewski, V., Fontaine, R., Huré, K., & Rusch, E. (2012). Cyber-bullying in adolescents: Associated psychosocial problems and comparison with school bullying. *L'encephale*, 39(2), 77-84.
- Kwan, G. C. E., & Skoric, M. M. (2013). Facebook bullying: An extension of battles in school. *Computers in Human Behavior*, 29(1), 16-25.
- Lam, T. N., Jensen, D. B., Hovey, J. D., & Roley-Roberts, M. E. (2022). College students and cyberbullying: how social media use affects social anxiety and social comparison. *Heliyon*, 8(12).
- Manap, A. & Durmuş, E. (2021). Dijital ebeveynlik farkındalığının aile içi roller ve çocukta internet bağımlılığına göre incelenmesi. *e-Uluslararası Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 12 (1), 141-156. DOI: 10.19160/ijer.837749
- Martínez-Monteagudo, Á., Martínez-Monteagudo, M. C., & Delgado, B. (2023). School bullying and cyberbullying in academically gifted students: A systematic review. *Aggression and Violent Behavior*, 101842.
- Mishna, F., Khoury-Kassabri, M., Gadalla, T., & Daciuk, J. (2012). Risk factors for involvement in cyber bullying:

- Victims, bullies and bully-victims. *Children and Youth Services Review*, 34(1), 63-70.
- Nair & Ercan (2019). Ergenlerde Saldırganlığın Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi. *Kuramsal Eğitim Bilim Dergisi*, 12(3), 1067-1094
- Oliver, C., & Candappa, M. (2003). *Tackling bullying: Listening to the views of children and young people* (Research Report No. 400). London: Department for Education and Skills.
- Olweus, D. (1993). *Bullying at school: What we know and what we can do*. Oxford: Blackwell.
- Olweus, D. (2013). School bullying: Development and some important challenges. *Annual Review of Clinical Psychology*, 9, 751-780.
- Özdemir, M. ve Akar, F. (2011). Lise öğrencilerinin siber-zorbalığa ilişkin görüşlerinin bazı değişkenler bakımından incelenmesi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 4(4), 605-626
- Özdemir, M. ve Karaboğa, M. T. (2021). Ortaokul öğrencilerinin dijital oyun bağımlılıkları ve sosyal eğilimleri. *e-Uluslararası Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 12 (5), 17-35. DOI: 10.19160/e-ijer.994099
- Royal Society for Public Health (2017). *Status of Mind: Social media and young people's mental health*. Retrieved from: <https://www.rsph.org.uk/static/uploaded/d125b27c-0b62-41c5-a2c0155a8887cd01.pdf>
- Patchin, J. W., & Hinduja, S. (2006). Bullies move beyond the schoolyard: A preliminary look at cyberbullying. *Youth violence and juvenile justice*, 4(2), 148-169.
- Prabhakararao, S., (2016). Overuse of social media affects the mental health of adolescents and early youth. *Int. J. Ind. Psychiatry*, 3, 14-19.
- Sampasa-Kanyinga, H., & Lewis, R. F. (2015). Frequent use of social networking sites is associated with poor psychological functioning among children and adolescents. *Cyberpsychology, Behavior, and Social Networking*, 8(7), 380-385.
- Sarı, F. G., & Seferoğlu, S. S. (2019). Ortaokul öğrencilerinin sanal zorbalık farkındalık durumları ile sanal zorbalık yapma ve mağdur olma durumlarının incelenmesi. *Online Journal of Technology Addiction and Cyberbullying*, 6(1), 54-76.
- Smith, P. K., Mahdavi, J., Carvalho, M., Fisher, S., Russell, S., & Tippett, N. (2008). Cyberbullying: Its nature and impact in secondary school pupils. *Journal of child psychology and psychiatry*, 49(4), 376-385.
- Suler, J. (2003). *The psychology of cyberspace*. Retrived: https://www.researchgate.net/publication/37366481_The_Psychology_of_Cyberspace
- Şahin, M. , Sarı, S. V. , Özer, Ö. & Er, S. H. (2010). Lise öğrencilerinin siber zorba davranışlarda bulunma ve maruz kalma durumlarına ilişkin görüşleri. *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 21, 257-270.
- Tokunaga, R. S. (2010). Following you home from school: A critical review and synthesis of research on cyberbullying victimization. *Computers in human behavior*, 26(3), 277-287.
- Toprakçı, E. (2007). The profiles of the use of the internet for study purposes among university students, *The Turkish Online Journal of Educational Technology- TOJET* 6(3), 129-145 ERIC No: ED500215 Full Paper: <https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ1102629.pdf>
- Toprakçı, E. (2017). Sınıf yönetimi, PegemA Yayınları, 3.Baskı
- Türkiye İstatistik Kurumu [TÜİK] (2021). *Çocuklarda Bilişim Teknolojileri Kullanım Araştırması, 2021*. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Cocuklarda-Bilisim-Teknolojileri-Kullanim-Arastirmasi-2021-41132>
- Uğur, E., Akat, M., Savcı, M., & Ercengiz, M. (2022). Uğur, E., Akat, M. Savcı, M., & Ercengiz, M. (2022). The validity and reliability studies of the scales of cyberobsessional pursuit (cops) and cyber dating abuse (cdas): adaptation to Turkish, *E-International Journal of Educational Research*, 13(3), 46-58.
- Varjas, K., Henrich, C. C., & Meyers, J. (2009). Urban middle school students' perceptions of bullying, cyberbullying, and school safety. *Journal of School Violence*, 8(2), 159-176.
- Yaman, E., & Peker, A. (2012). Ergenlerin siber zorbalık ve siber mağduriyete ilişkin algıları. *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, 11(3), 819-833.
- Yenilmez, Y., & Seferoğlu, S. S. (2013). Sanal zorbalık ve öğretmenlerin farkındalık durumlarına bir bakış. *Education & Science/Eğitim ve Bilim*, 38(169).
- Waasdorp, T. E., & Bradshaw, C. P. (2015). The overlap between cyberbullying and traditional bullying. *Journal of Adolescent Health*, 56(5), 483-488.
- We Are Social (Temmuz, 2023). *We Are Social 2022 Türkiye: Sosyal Medya İstatistikleri*. <https://datareportal.com/reports/digital-2023-turkey>
- Williams, K. R., & Guerra, N. G. (2007). Prevalence and predictors of internet bullying. *Journal of Adolescent Health*, 41(6), 14-21.